
Rius i Bou, Àngels (2023). *Impremta i biblioteca a l'hospital militar de Montserrat (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 260 p.

L'autora, llicenciada en història de l'art i diplomada en biblioteconomia i documentació, és bibliotecària de la Biblioteca de Montserrat, la qual cosa comprèn també la preservació de l'hemeroteca, la fonoteca i l'arxiu, és a dir, la preservació del patrimoni bibliogràfic que, en el cas del cenobi benedictí, té una importància excepcional per la categoria intel·lectual del conjunt de la comunitat de monjos que l'han enriquit constantment i, especialment, per les diverses donacions rebudes al llarg de les darreres dècades.

Arran de la feina habitual a la biblioteca aparegueren unes caixes, com les famoses verdes de la Biblioteca de la Diputació de Barcelona, que contenien valuosa documentació de Francesc Macià. La sorpresa fou majúscula quan veié el contingut, llibres de divers origen durant la Guerra Civil, quan el monestir fou hospital militar. La troballa permeté d'incrementar el catàleg conegut de les publicacions de Montserrat i també conèixer un segell editorial militar mític.

Sense els monjos, amb 23 d'ells assassinats i la resta amagats per la persecució, amb el monestir confiscat per la Generalitat, la troballa esmentada ajudà, d'una banda, a conèixer què s'edità i, això també és important, què llegien els milers de soldats a l'hospital. Les Ediciones Literarias del Ejército del Este.

L'autora ens explica la Guerra Civil a Montserrat, seguint les passes de Josep Massot i Muntaner i de Robert Gerhard que, com a principal delegat de la Generalitat a Montserrat, deixà unes molt detallades memòries; també exposa, en un detallat capítol, la sanitat a l'Hospital Militar i els serveis i característiques que tenia. S'endinsa per acabar una molt llarga part introductòria en la vida política i social a Montserrat durant la guerra. Entra en l'apartat bibliogràfic amb una visió sobre la biblioteca dels soldats. Preocupació per la vida intel·lectual i amb clara voluntat d'enlairament de la moral de lluita. En seria exemple l'edició de *Presència de Catalunya*, un preciós llibre, antologia de textos sobre els paisatges del país que calia defensar en temps incerts i de divisió. L'estudi, detallat, ens indica autors i títols, característiques de les edicions, i el treball és tan suggerent per l'estudi meticulós de les edicions desconegudes com per l'aportació sobre els llibres del peu editorial, del

qual res no se sabia; esdevé així una obra fonamental per afegir al repertori de llibres sobre els estudis, ben rellevants sobre els llibres a la Guerra Civil —de la qual coneixem iniciatives singulars com les biblioteques al front, el bibliobús itinerant també pel front o el catàleg pioner d'Albert Manent i J. Crexells.

L'obra, amb el suport del Patronat de la Muntanya de Montserrat, té dos apartats també dignes de remarcar. Les il·lustracions, setanta pàgines més sense numerar, contenen reproduccions de documents, fotografies, i, plat fort, de les cobertes dels llibres editats. El segon és el repertori de les Ediciones del Ejército del Este de 1938-1939. Es detallen així les interioritats de les edicions d'*España en el corazón* de Pablo Neruda, o les obres que tenien els ferits i convalescents per llegir, de Josep Gimeno-Navarro: *Dolor de la guerra: poemas*, de Narcís Oller: *Croquis del natural. Notes de color. Records de noi*, de Josep M. de Sagarra: *La filla del carmesí: poema en tres actes*, etc., i el gruix, obres d'autors marxistes i anarquistes d'acord amb la composició política dels grups dominants. Malgrat els temps de guerra i l'ordre de prioritats nou que s'establia, la preocupació cultural era clara. El catàleg del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya el trobem ací en part, a més d'obres

anteriors, de l'Editorial Diana dels anys vint, etc., atenent aquesta voluntat de saber que s'edità a Montserrat i que llegien a l'Hospital. Dos objectius dels quals Àngels Rius reeixí en aquest treball en la voluntat d'explicació en una obra de to acadèmic que ultrapassa l'especialització per anar a la història cultural contemporània.

El detallisme arriba també a desfer, agradi o no, els petits mites, com que els soldats elaboraren el paper per editar el famós llibre de Neruda que s'edità al front. Rius visita el molí paperer de Capellades amb un exemplar i estudien la producció d'aquest suport de paper en un molí paperer petit, segurament el molí d'en Serra a Orpí. S'arriba a la conclusió que el paper era el mateix per a les diverses edicions, en un procés «a mig camí entre el paper manual i la mecanització». Sigui com sigui, una història bonica que combina dolor i patiment d'hospitals amb el gaudi i el goig de la producció llibresca en temps de guerra.

Josep M. FIGUERES

Universitat Autònoma de Barcelona